

Visieworkshop onroerenderfgoedrichtplan historische landgoederen

Kasteel Tillegem (Brugge)
maandag 27 februari 2023

Ten geleide

Dit verslag is een synthese van de visieworkshop van het onroerenderfgoedrichtplan historische landgoederen die op 27 februari 2023 in kasteel Tillegem (Sint-Michiels, Brugge) georganiseerd werd door het agentschap Onroerend Erfgoed, in samenwerking met het onderzoekscentrum Futures through Design van de Hogeschool Gent.

Hoe leest u dit verslag?

Tijdens de visieworkshop presenteerden we de deelnemers tien keer 2 stellingen. Deze stellingen zijn in dit verslag opgenomen in de kaders bovenaan de pagina. In hetzelfde kader staan ook de argumenten die in het voordeel pleiten van standpunt A of B.

Op basis van de stellingen en hun argumenten namen de deelnemers telkens positie in. Ze kozen voor een van beide antwoordopties. De posities van de deelnemers zijn onder iedere kadertekst weergegeven.

Op basis van de posities van de deelnemers volgde telkens een kort debat. Standpunten en argumenten van deelnemers die bij geen van beide antwoordopties horen, verzamelden we onder de kop 'debat en aanvullingen'.

Argumenten die deelnemers gaven ten voordele van antwoordoptie A of B, vermelden we onderaan.

Het verslag geeft zo veel mogelijk de bedenkingen en suggesties weer zoals ze door de individuele deelnemers geformuleerd zijn.

Hebt u feitelijke opmerkingen of ontbreken er cruciale argumenten die u tijdens de workshop aanhaalde?

Gelieve contact op te nemen via e-mail: dries.claeys@vlaanderen.be.

Stelling 1

1A. We koppelen beleid (en middelen) aan een erkenning als historisch landgoed

- Maakt het makkelijker om een helder en doelgericht beleid te voeren
- Aan een erkenning kunnen voorwaarden en voordelen vastgehangen worden, die op voorhand duidelijk omschreven zijn
- Er bestaan al gelijkaardige figuren (bv. erkenning als wildbeheereenheid)
- Biedt mogelijkheden voor monitoring

1B. We koppelen beleid (en middelen) aan eigenschappen van historische landgoederen

- Geen wijziging aan de regelgeving nodig (en dus gemakkelijk en direct toepasbaar)
- Minder exclusief: landgoederen die niet zouden voldoen aan de erkenningsvoorwaarden, vallen niet automatisch uit de boot

Positie deelnemers

Deze stelling werd beantwoord door 36 deelnemers.
9 deelnemers sloten zich aan bij antwoordoptie A.
27 deelnemers kozen voor antwoordoptie B.

Debat en aanvullingen

Voorafgaand aan het debat werd aangegeven dat een (algemeen aanvaarde) definitie van een historisch landgoed in beide gevallen nodig zal zijn.

In beide gevallen is het de bedoeling om de verschillende wetgeving die op landgoederen van toepassing is te integreren. In het eerste geval gebeurt dit aan de hand van een nieuwe rechtsfiguur. In het tweede geval gebeurt dit eerder op projectmatige basis, via gezamenlijke initiatieven die eigenschappen van historische landgoederen versterken.

Bijkomende argumenten voor stelling A

- Als je werkt met een erkenning, maakt dat het makkelijker om er een beleid rond te voeren. Voorwaarde is wel dat er geen zware procedure aan de erkenning voorafgaat.

Bijkomende argumenten voor stelling B

- Voor de integratie van verschillende regelgeving bestaat al het instrument van het beheerplan. Probleem is dat een goedgekeurd beheerplan geen garantie biedt voor goedgekeurde vergunningen. Hier zou een oplossing voor moeten komen. Bovendien vergroot het nut van een beheerplan als er ook andere beleidsdomeinen dan erfgoed en natuur aan gekoppeld worden (bv. landbouw).

- Of er een erkenning moet komen, hangt af van de definitie. Als die te strikt is, vallen heel wat domeinen uit de boot. Als ze niet strikt genoeg is, heeft werken met een erkenning niet veel zin.

Stelling 2

2A. Elk beleidsniveau heeft een geïntegreerd landgoedbeleid als basis om (vergunnings)-aanvragen te beoordelen

- Overheid schept een (beleids)kader voor landgoederen op haar grondgebied
- Creëert duidelijkheid en transparantie voor eigenaren, burgers, vergunningverleners...
- Ieder landgoed wordt gelijk behandeld

1B. We maken per landgoed afspraken tussen eigenaren en overheden en voeren die nadien ook samen uit

- Overheid en particulier scheppen samen een kader en vullen het ook samen in
- Er moet niet op voorhand worden nagedacht over een visie, maar pas wanneer eigenaren en overheid daar de behoefte voor voelen
- Flexibeler: meer maatwerk mogelijk

Positie deelnemers

Deze stelling werd beantwoord door 36 deelnemers.
5 deelnemers sloten zich aan bij antwoordoptie A.
24 deelnemers kozen voor antwoordoptie B.
7 deelnemers bleven onbeslist.

Debat en aanvullingen

Beide opties sluiten elkaar in principe niet helemaal uit. Een overheid kan een beleid maken en binnen dat kader aparte afspraken maken met particulieren.

Bijkomende argumenten voor stelling A

- Er is nood aan een langetermijnvisie van de overheid. Dit is wellicht moeilijker te realiseren wanneer enkel ad hoc afspraken gemaakt worden.

Bijkomende argumenten voor stelling B

- Niet elk landgoed kan op dezelfde manier worden behandeld. Samen afspraken maken is belangrijk, op voorwaarde dat die afspraken ook effectief leiden tot goedkeuring van vergunningen die ervoor nodig zijn. Bij beheerplannen is dit nu niet altijd het geval.
- Vooral het tweede deel bij antwoordoptie '2B' is belangrijk. Samen een visie maken lukt over het algemeen nog wel. Die samen uitvoeren is veel moeilijker.
- Bij de tweede antwoordoptie is het ook belangrijk dat alle relevante overheden betrokken zijn: alle

beleidsniveaus en relevante
beleidsvelden.

- Er is nood aan een intermediaire structuur die alle partijen samenbrengt en de verschillende regelgeving kent.

Stelling 3

3A. Historische functies zijn leidend voor de multifunctionele invulling van een landgoed

- Verzekert continuïteit en behoud van traditionele functies als landbouw, jacht, bosbouw, natuurontwikkeling, cultuur en ontspanning...
- Mogelijkheid voor landschapsherstel

3B. Huidige en toekomstige behoeften zijn leidend voor de multifunctionele invulling van een landgoed

- Biedt meer garanties voor een toekomstbestendige (her)waardering van historische landgoederen
- Houdt ruimte open voor minder voor de hand liggende bestemmingen (waar we nu nog niet aan denken)
- Mogelijkheid om landschap aan te passen aan veranderende omstandigheden

Positie deelnemers

Deze stelling werd beantwoord door 36 deelnemers.
4 deelnemers sloten zich aan bij antwoordoptie A.
23 deelnemers kozen voor antwoordoptie B.
9 deelnemers bleven onbeslist.

Debat en aanvullingen

Er werd aangehaald dat de waarheid eigenlijk in het midden ligt. Hier leek bij de deelnemers consensus over te bestaan. Bij historische landgoederen vertrek je altijd vanuit het verleden, om van daaruit naar het heden en de toekomst te kijken. Die drie aspecten zijn op een historisch landgoed steeds met elkaar verbonden.

Een focus op de functie is vaak te beperkend en leidt niet noodzakelijk tot een wenselijke (her)waardering van een domein. Daarom kan het nuttig te zijn een begrip zoals 'ziel van de plek' als leidraad te gebruiken. De 'ziel van de plek' vertrekt van wat een domein kenmerkt, zonder dat dit nieuwe ontwikkelingen tegenhoudt.

Bijkomende argumenten voor stelling A

- In feite hebben historische landgoederen doorheen de geschiedenis bewezen dat ze zich kunnen aanpassen aan veranderende omstandigheden. Het zijn dus bij uitstek plaatsen die nieuwe uitdagingen het hoofd (moeten) kunnen bieden.

Bijkomende argumenten voor stelling B

- Nieuwe ontwikkelingen hoeven niet per se afbreuk te doen aan historische functies.
- Je moet als landgoed toekomstgericht kunnen ontwikkelen om het rendabel te houden: dit wil niet zeggen dat je geen rekening houdt met verleden.
- Gaat het niet eerder om de historie van het landgoed, dan om de

historische functies? Landgoederen waren immers altijd plekken van innovatie. De geschiedenis van deze plekken moet wel in ere gehouden.

Stelling 4

4A. Nieuwe ontwikkelingen op historische landgoederen kunnen enkel wanneer ze passen binnen een geïntegreerde beheervisie

- Toelatingen/vergunningen zijn gemakkelijker af te wegen
- Rechtszekerheid voor alle betrokken partijen

4B. Nieuwe ontwikkelingen op historische landgoederen moeten ook kunnen als ze bijdragen tot een geïntegreerde beheervisie

- Stimuleert experiment en innovatie (binnen wettelijk kader): tijdelijke invullingen kunnen cruciaal zijn voor instandhouding en ook tot permanente oplossingen leiden
- Nieuwe omgang met erfgoed als oplossing voor maatschappelijke uitdagingen

Positie deelnemers

Deze stelling werd beantwoord door 35 deelnemers.
3 deelnemers sloten zich aan bij antwoordoptie A.
23 deelnemers kozen voor antwoordoptie B.
9 deelnemers bleven onbeslist.

Debat en aanvullingen

Een beheerplan moet permanent opgevolgd worden en geëvalueerd worden. Monitoring is belangrijk. De beheervisie moet ook echt de visie van de beheerder of gedragen door beheerder en niet opgelegd van hogerop.

Een (erfgoed)beheersplan is per definitie ruim opgevat, maar legt wel klemtonen om erfgoedwaarden en –kenmerken in stand te houden: biedt normaal altijd mogelijkheden om op te volgen

Bijkomende argumenten voor stelling A

Bijkomende argumenten voor stelling B

- Experiment en innovatie zijn belangrijk voor landgoederen, omdat je op die manier tot nieuwe oplossingen kan komen waar je op voorhand niet aan gedacht hebt. Hier moet zeker een kader voor opgesteld worden.

Stelling 5

5A. Landgoederen die collectieve goederen leveren, ontvangen van de overheid een billijke vergoeding.

- Via vergoedingen kan overheid meer sturend optreden
- Betere garantie voor creatie van maatschappelijke meerwaarde: de overheid vergoedt diensten die historische landgoederen effectief leveren (erfgoed, natuur, ...)

5B. Landgoederen die collectieve goederen leveren, bieden we meer ontwikkelingsmogelijkheden

- Stelsel stimuleert zelfredzaamheid en financiële onafhankelijkheid van landgoederen
- Biedt voor eigenaar of beheerder meer zekerheid en continuïteit dan (soms wijzigende) vergoeding van maatschappelijke diensten

Positie deelnemers

Deze stelling werd beantwoord door 35 deelnemers.
6 deelnemers sloten zich aan bij antwoordoptie A.
8 deelnemers kozen voor antwoordoptie B.
21 deelnemers bleven onbeslist.

Debat en aanvullingen

Zowel financiële ondersteuning als ondernemerschap zijn nodig, afhankelijk van de initiatiefnemer: sommigen zijn geen ondernemers of kunnen hun project niet realiseren en hebben behoefte aan steun en anderen zijn genoeg ondernemer om zelfbedruipend te werken.

Bijkomende argumenten voor stelling A

- Sommige subsidies moeten blijvend zijn: bv. natuurbeheer, waarbij geen economische return is, maar dat wel regelmatig onderhoud vraagt.
- Overheidsfinanciering moet enkel voor werken die overheid wil sturen.
- Ook andere dingen kunnen hierin passen, bv. mecenaten.
- Wat als overheid vraagt om iets niet te doen? Want functies verbieden, heeft ook implicaties op de zelfredzaamheid van het landgoed, tenzij dit gecompenseerd kan worden door nieuwe ontwikkelingen toe te laten.

Bijkomende argumenten voor stelling B

- Financiële ondersteuning moet vooral dienen om verdienmodellen mogelijk te maken en te lanceren, maar zou op (middel)lange termijn moeten leiden tot zelfredzaamheid.
- Belangrijk is het besef dat eigenaren ook generaties verder moeten kijken, zodat het landgoed voor kinderen ook zelfredzaam blijft.

Stelling 6

6A. Samenwerking tussen landgoedeigenaren en overheden krijgt best vorm binnen bestaande structuren

- Landgoederen kunnen profiteren van bestaande samenwerking rond maatschappelijk belangrijke thema's (Open Ruimte Platform, Vlaamse Parken, gebiedswerking Bulskampveld...)
- Er bestaan al heel wat samenwerkingsverbanden die relevant kunnen zijn voor landgoederen

6B. Samenwerking tussen eigenaren en overheden krijgt best vorm binnen nieuwe structuren, specifiek gericht op landgoederen

- Nieuwe samenwerkingsverbanden spelen beter in op specifieke noden van historische landgoederen

Positie deelnemers

Deze stelling werd beantwoord door 36 deelnemers.
9 deelnemers sloten zich aan bij antwoordoptie A.
22 deelnemers kozen voor antwoordoptie B.
5 deelnemers bleven onbeslist.

Debat en aanvullingen

Er wordt te weinig transversaal gewerkt: bijvoorbeeld oude bomen hebben erfgoedwaarde, maar voor vergunningen moet je toch vaak bij ANB zijn die een andere insteek hebben.

Bijkomende argumenten voor stelling A

- Het kan niet de bedoeling zijn om een wildgroei aan overlegstructuren te creëren. We kunnen beter vereenvoudigen in plaats van altijd nieuwe structuren in het leven te roepen: vaak zijn het dezelfde administraties en verenigingen die zich overal moeten laten vertegenwoordigen en dat is op termijn niet meer behapbaar.
- Er is veel wantrouwen tussen de verschillende partijen: misschien zetten we beter in op herstel van vertrouwen binnen bestaande structuren.

Bijkomende argumenten voor stelling B

- Er zijn al veel structuren, maar net voor landgoederen lijkt een nieuwe structuur wel zinvol. Vaak weet men niet welke administratie de dossiers best behandelt: milieudienst, ruimtelijke ordening, Daarom kan het wenselijk zijn om één geïntegreerd orgaan, specifiek voor landgoederen, te hebben.

Stelling 7

7A. Voor het in stand houden van historische landgoederen als ensemble is er nood aan een eenheid van bezit

- Sluit aan bij historische situatie
- Meerdere vormen zijn mogelijk: vennootschap, stichting, vereniging...
- Formele verankering van ensemble in 1 natuurlijk of rechtspersoon vergroot kans op coherent en duurzaam beheer

7B. Voor het in stand houden van historische landgoederen als ensemble volstaat eenheid van beheer

- Kan zorgen voor samenwerking tussen eigenaren en beheerders van verschillende onderdelen van een historisch landgoed
- Relatief eenvoudig te implementeren: ieder behoudt eigen onafhankelijkheid, kapitaal, middelen

Positie deelnemers

Deze stelling werd beantwoord door 36 deelnemers.
12 deelnemers sloten zich aan bij antwoordoptie A.
19 deelnemers kozen voor antwoordoptie B.
5 deelnemers bleven onbeslist.

Debat en aanvullingen

Tijdens het debat werden een aantal mogelijke acties naar voren geschoven om een eenheid van beheer van landgoederen te garanderen en/of te herstellen:

- Het bewaren van het ensemble zou ook bekomen kunnen worden door een soort 'syndicus' op te richten, een orgaan dat de belangen behartigt van een groep maar er toch ook een verplichte eenheid van maakt.
- Vennootschappen zijn in principe gericht op winst, terwijl er eigenlijk geen economische activiteiten plaatsvinden (en er dus vaak geen middelen vrij gemaakt kunnen worden om vennoten uit te kopen). Een interessante piste is om een soort van 'erfgoedvennootschap' in het leven te roepen.

Je kan versnipperde gebieden toch niet zomaar herstellen? Een mogelijke piste is het voorkeurrecht, maar dit kan (nu) niet ingeschakeld worden voor herstel van cultuurhistorische landschappen.

Bijkomende argumenten voor stelling A

- Vergelijking met National Trust en Scandinavië: de eenheid wordt bewaakt vanuit de overheid, wat een voorbeeld kan zijn voor Vlaanderen.
- De eenheid van bezit betekent dat versnippering door vererving zo veel mogelijk wordt tegengaan, i.e.

Bijkomende argumenten voor stelling B

- Eenheid van beheer werkt beter, want dit raakt niet aan de vrijheid van bezit: je maakt ensembles volgens een gedeelde visie met verplichtingen en engagementen.
- (Herstel van) de eenheid van bezit is een edele doelstelling, maar heel

eigendom in “dode hand” (zoals in een stichting). Een andere mogelijkheid is dat de staat alles opkoopt, maar dit lijkt geen wenselijk model.

complex. Er is vaak al (verregaande) eigendomsversnippering. Je kan wel nog streven naar één beheer, bv. in een beheerplan.

- Niet alleen voor de landschappelijke kwaliteiten is de eenheid van beheer belangrijk, maar ook voor het verdienmodel. De kosten van bepaalde onderdelen worden gedekt door opbrengsten uit andere. Als deze samenhang wegvalt, ontrafelt ook het economische systeem van het landgoed.

Stelling 8

8A. We ondersteunen de bekwaamheid bij eigenaren en beheerders om hun landgoed zelf te beheren

- Sluit aan bij traditie van rentmeesterschap
- Het beheer van ieder landgoed vergt andere, specifieke kennis en vaardigheden die vaak van generatie op generatie wordt doorgegeven (maar die ook dreigen te verdwijnen)

8B. We ondersteunen intermediaire organisaties die landgoederen bijstaan met advies en logistieke hulp

- Sluit aan bij de werking van bestaande organisaties die al op landgoederen actief zijn: bosgroepen, regionale landschappen, monumentenwacht...
- Werken met een intermediaire organisatie biedt schaalvoordelen
- Leidt tot gedeeld inzicht en begrip over de werking van historische landgoederen; deze kennis kan landgoedbeleid verder onderbouwen

Positie deelnemers

Deze stelling werd beantwoord door 36 deelnemers.
10 deelnemers sloten zich aan bij antwoordoptie A.
11 deelnemers kozen voor antwoordoptie B.
15 deelnemers bleven onbeslist.

Debat en aanvullingen

Beide antwoordopties sluiten elkaar niet uit. Als de eigenaar zijn landgoed goed beheert, is geen interventie nodig. In het andere geval is hulp van intermediaire organisaties wel wenselijk.

Bijkomende argumenten voor stelling A

- Er is nood aan empowerment van het ondernemerschap van eigenaren. Dit kan wel door intermediaire organisaties te ondersteunen, maar het einddoel zou altijd het 'empoweren' van de eigenaar (en zijn of haar ondernemerschap) moeten zijn.

Bijkomende argumenten voor stelling B

- Wel zijn de zaken zo complex geworden dat eigenaren moeilijk alles alleen kunnen doen. Geen enkele eigenaar heeft alle kennis en expertise in pacht, dus is externe hulp en expertise broodnodig. Eigenaren moeten daarom wel ondersteund worden, wat kan door een intermediaire organisatie.
- Er is een nood aan meer duidelijkheid over bij wie je terecht kan (binnen de overheid) voor vragen over landgoederen.

- Ook een expertisestructuur of observatorium die kan adviseren, wordt als nodig ervaren. Dergelijk observatorium kan ook zorgen voor een gedeeld begrip over (het beheer van) historische landgoederen.

Stelling 9

9A. Gastvrijheid is onderdeel van de sociale rol van historische landgoederen

- Gastvrijheid is vooral een *mindset* bij eigenaren die we willen stimuleren
- Creëert draagvlak en betrokkenheid

9B. Gastvrijheid is onderdeel van het verdienmodel van landgoederen

- Gastvrijheid moet vooral opbrengen: Kastelen en landgoederen hebben bijzondere aantrekkingskracht waar eigenaren een verdienmodel rond kunnen bouwen

Positie deelnemers

Deze stelling werd beantwoord door 36 deelnemers.
8 deelnemers sloten zich aan bij antwoordoptie A.
15 deelnemers kozen voor antwoordoptie B.
13 deelnemers bleven onbeslist.

Debat en aanvullingen

Gastvrijheid kan je niet afdwingen, enkel stimuleren. Wat dat betreft is er ook een verschil tussen publieke en private domeinen. Bij landgoederen in overheidshanden is openstelling vanzelfsprekend. Bij particuliere landgoederen is dit de keuze van de eigenaar. Wel kan de overheid inzetten om gastvrijheid te faciliteren.

Bijkomende argumenten voor stelling A

- Betrokkenheid en een wisselwerking tussen eigenaren en vrijwilligers kan een grote meerwaarde betekenen voor een landgoed. Daar zijn in Vlaanderen verschillende voorbeelden van.

Bijkomende argumenten voor stelling B

- Gastvrijheid kan ook in kleine zaken schuilen, zoals toelaten om door een dreef te wandelen. Maar ook hier zijn (beheer)kosten aan verbonden.
- Vroeger stond tegenover de sociale rol van het landgoed een economisch model. Nu deze verdienmodellen grotendeels zijn weggefallen, moet gastvrijheid of openstelling ook kunnen bijdragen tot de economische levensvatbaarheid van de plek.
- Gastvrijheid moet niet, maar mag opbrengen. Onderhoud kost geld. Hier mag best voor betaald worden.
- Er kan pas sprake zijn van gastvrijheid, als er vertrouwen is. Als met gastvrijheid gewoon openstelling bedoeld wordt, moeten er vooral

goede afspraken gemaakt worden:
voor wat hoort wat.

Stelling 10

10A. We erkennen het beheer van historische landgoederen als individuele verantwoordelijkheid van de eigenaar of beheerder

- Belang van eigenaarschap staat voorop
- Verkoop is een valabele optie wanneer huidige eigenaar beheerkosten niet meer kan dragen
- Samenwerking met bv. vrijwilligers kan, maar dan op initiatief van de eigenaar en op schaal van het landgoed
- Kost overheid minder tijd en middelen

10B. We stimuleren het beheer van historische landgoederen als gezamenlijke verantwoordelijkheid van de (lokale) gemeenschap

- Instandhouding van het landgoed (en de maatschappelijke waarde) staat voorop
 - Publiek-privaat
- Vergroot maatschappelijk draagvlak en gedeeld begrip
- Buitenlandse voorbeelden kunnen inspirerend werken

Positie deelnemers

Deze stelling werd beantwoord door 35 deelnemers.
6 deelnemers sloten zich aan bij antwoordoptie A.
12 deelnemers kozen voor antwoordoptie B.
17 deelnemers bleven onbeslist.

Debat en aanvullingen

Landgoederen passen zich voortdurend aan aan veranderende maatschappelijke omstandigheden. Zo zijn landgoederen vandaag niet meer zo rendabel als vroeger. Eigenaren zien oplossingen in het betrekken van (lokale) gemeenschappen. Op sommige domeinen is er sprake van een transitie van het beheer als individuele verantwoordelijkheid naar het beheer als gezamenlijke verantwoordelijkheid. De overgang van generatie op generatie kan hier een kans bieden.

Het is dankzij vroegere eigenaars dat we nog landgoederen hebben, maar situaties worden moeilijker door o.a. overerving en verkoop van gronden: belangrijk om ervoor te zorgen dat er niet enkel het kasteel overblijft.

Bijkomende argumenten voor stelling A

- Het eigendomsrecht is de basis waar rechten en plichten samenkomen. Eigenaren moeten gemotiveerd worden om aan hun plichten te voldoen, door ook de particuliere rechten te erkennen.

Bijkomende argumenten voor stelling B

Deelnemers

Achten, Jeroen (kabinet minister Diependaele)
Bogaert, Pauwel (Regionaal Landschap Houtland & Polders)
Boone, Ben (agentschap Onroerend Erfgoed)
Bossart, Geert (BuroBOSSaert)
Burin des Roziers, Isabelle
Claeys, Liesbeth (Westtoer)
David, Koert (agentschap Onroerend Erfgoed)
De Backer, Philippe (Kempens Landschap)
Defresne, Serge (agentschap Onroerend Erfgoed)
Dejonckheere, Winnewald
de Kerchove, Caroline (Historische Woonsteden en Tuinen van België)
Geerts, Caroline (Herita)
Graaf de Looz-Corswarem, Philippe
Graaf de Looz-Corswarem, François
Himpe, Koen (agentschap Onroerend Erfgoed)
Lambert, Conny (gemeente Beernem)
Lambert, Veronique (Herita)
Maddelein, Danny (Agentschap voor Natuur & Bos)
Meurisse, Kona (Kasteel van Loppem)
Paternoster, Bruno (Toerisme Vlaanderen)
Ridder van Outryve d'Ydewalle, Géry
Sap, Gustaaf
Soetaert, Sandra (BuroBOSSaert)
Soulliaert, Christophe (Erfgoedstudio)
Talpe, Helga
van Caloen, Isabelle
Van den Bussche, Liesbeth (Provincie West-Vlaanderen)
van der Bruggen, Emmanuel
Van Havre, Alec (Landelijk Vlaanderen)

Vanneste, Cédric (Koning Boudewijnstichting)
Vanneste, Pol (agentschap Onroerend Erfgoed)
van Outryve d'Ydewalle, Françoise
van Pottelsberghe de la Potterie, Geneviève
Vermander, Christian (Omgeving)
Vermeiren, Edith (Erfgoed en Visie)
Vernackt, Elien (IOED Radar)
Verreth, Evert (Toerisme Vlaanderen)

Moderatoren:

Claeys, Dries (agentschap Onroerend Erfgoed)
De Bie, Marc (agentschap Onroerend Erfgoed)
De Roo, Bert (Futures through Design, Hogeschool Gent)
Kinnaer, Anse (agentschap Onroerend Erfgoed)